

Kultusz, pletyka, emlékezet

A kultúra közvetítésének aspektusai Nyáry Krisztián íróportréiban*

Abban, hogy Magyarországon az irodalom- és a kultúrtörténet bizonyos jelenségei alkalomszerűen ugyan, de valamelyest közbeszéd tárgyát képezhették, az utóbbi években jelentős szerepet játszott Nyáry Krisztián munkássága. Az egykori irodalomtörténész sikersztórija közismert: a kezdetben csak a barátok számára naponként megjelentetett Facebook-posztjai, melyek írók, költők magánéletének egy-egy (főként szerelmi vonatkozású) epizódját mutatták be, hamarosan óriási népszerűsége tettek szert, ami csak fokozódott a rövid történetek könyvformátumban való megjelenése után. A szerző több mint 50.000 követővel rendelkező közösségi oldala és a több tízezres példányszámban eladott kötetei ilyen szempontból magukért beszélnek, s egyben azt is nyilvánvalóvá teszik, hogy egy olyan jelenséggel állunk szemben, amely a kultúra közvetítésének szokatlanul sikeres módszerére épült.

Jelen tanulmányban épp ezért a Nyáry-kötetekre reflektáló kritikák¹ többségével ellentétben – melyek elsősorban a vállalkozás irodalmi „értékére”, illetve a szerző vitatható megállapításaira fókuszáltak – azért járom alaposabban körül e jelenséget, mert vizsgálata lehetőséget nyújt annak megválaszolására, hogy milyen tényezők játszhatnak szerepet az irodalom, a kultúra széleskörű népszerűsítésében. Ennek függvényében elsődlegesen azt igyekszem megvizsgálni, hogy az írók szerelmi életét, kalandjait feldolgozó rövid szövegeket miként határozza meg a kultikus értelmezés által formálódó emlékezés (különös tekintettel az eredeti Facebook-bejegyzésekre). Másrészt érintőlegesen összehasonlítom a szövegek megjelenésének két különböző formátumát is, aminek segítségével azt próbálom feltérképezni, hogy miként változik a szövegek befogadása a különböző mediális közegek függvényében.

A vizsgálat tárgyát csak az íróportrék képezik, vagyis jórészt azok a szövegek, amelyek az *Így szerettek ők* és az *Így szerettek ők 2.* című kötetekben² láttak napvilágot. Ennek magyarázata magához az irodalomhoz való szorosabb kapcsolódáson túl az, hogy e kötetek foglalják magukban azoknak az első posztoknak a variánsait, amelyek megalapozták a későbbi könyveknek és a „Nyáry-brandnek” a népszerűségét. Ezek ugyanis

* A tanulmány létrejöttét a Debreceni Egyetem Magyar Irodalom- és Kultúratudományi Intézetének A nemzeti és vallási emlékezet helyei a kora újkori és újkori Magyarországon című OTKA-pályázata (K112335) támogatta.

¹ Néhány a legfontosabbak közül: BÍRÓ-BALOGH Tamás, *Pletykaapu*, Irodalmi Jelen, 2013/7, 97–105; MARGÓCSY István, *Irodalomtörténeti Story magazin*, Élet és Irodalom, 2013. február 1., 20; KISANTAL Tamás, *Arcok és könyvek*, Jelenkor, 2012/12, 1247–1252; TÓTH Orsolya, *Igazából szerelem?*, Jelenkor, 2014/11, 1211–1222; REICHERT Gábor, *Sándor mostantól Júlia Szendrey ismerőse*, Holmi, 2013/3, 389–392.

² NYÁRY Krisztián, *Így szerettek ők*, Bp., Corvina, 2012; NYÁRY Krisztián, *Így szerettek ők 2.*, Bp., Corvina, 2013.

egyértelműen az „alapító szövegek” kommunikációs és médiastratégiájának a másolására épültek. A Facebookon megjelent portrék esetében kiemelt figyelmet szenteltek a posztokat követő kommenteknek is, mivel azokban nemcsak a közvetlen olvasói reakciók rekonstruálhatók, hanem az is, hogy a – kezdetben talán még spontánul működő, ám egyre inkább tudatos marketingre épülő – szerzői stratégia és a befogadói reakciók egymásra hatása *együttesen* hogyan alakítja ki azt a kontextust, amely hozzájárult Nyáry történeteinek meglepően gyors népszerűségéhez.

Irodalmi pletyka a közösségi médiatérben

A Nyáry Krisztián köteteit értékelő recenziók többsége – még ha olykor csak töredékesen is, de – igyekszik számot vetni azzal a kérdéssel, hogy mi vezetett a rövid írások közkedveltségéhez. Leggyakrabban a témaválasztás kerül elő érvként, miszerint az írók szerelmi életének kevésbé ismert, pikáns eseményei iránti érdeklődés a bulvár kiváltotta olvasói igénnyel mutat rokonságot. Margócsy István jegyzi meg ennek kapcsán az első kötetéről, hogy a könyv „a populáris gesztust ismétli: íróink és kapcsolataik mint a nemi életre kizárólagosan koncentráló celebek lépnek elénk, s bemutatják: lám, ők is, a szabad zsenik, ugyanolyanok, mint mi”.³ Nyáry szövegei ugyanis azt ígérnek a befogadónak, hogy olyan, a nagyközönség előtt jórészt ismeretlen információkat tudhat meg az írók, költők életéről, melyekről eddig csak néhány beavatott irodalomtudósnak (és a munkáikat olvasó csekély számú érdeklődőnek) volt tudomása.

A téma keltette kíváncsiság azonban önmagában még kevés lett volna a sikerhez. Épp ezért hangsúlyozza szinte minden interjúban Nyáry, hogy őt magát is meglepte az első posztokat követő reakciók nagy száma. Az újdonságot ígérő és a leleplezésre épülő történeteken túl, úgy vélem, sokkal fontosabb, hogy miként járult hozzá a Facebook által kínált digitális tér, pontosabban a benne rejlő kommunikációs lehetőségek kihasználása a gyors népszerűséghez. Nem véletlenül figyelmeztet a Facebookon megjelenő költészeti törekvések vizsgálata kapcsán Németh Zoltán arra, hogy „a Facebook-médium és a »szépirodalmi szöveg«-jelenség egymásra rétegződésének, illetve egymásba csúszásának vizsgálatakor nem szabad megfeledkeznünk azokról a funkciókról, mediális feltételekről, amelyek a Facebook technikai platformját jellemzik, s amelyek által elkülönül más konkurens közösségi portáloktól”.⁴ A Nyáry-szövegeket értékelő kritikák közül többen is kiemelik, hogy a szerző jó érzékkel alkalmazkodott a közösségi oldal nyújtotta retorikai és kommunikációs adottságokhoz, és használta fel a benne rejlő közösségi kapcsolatokat.

³ MARGÓCSY, *i. m.*, 20.

⁴ NÉMETH Zoltán, *A Facebook-költészet = Trópusok, facebook, költészet*, szerk. CSEHY Zoltán, POLGÁR Anikó, Dunaszerdahely, Media Nova, 2014, 35.

Ha a bejegyzéseket közzétételük kronologikus rendjében végigolvassuk, láthatóvá válik, hogy bár az első posztok még rövidebbek voltak, nagyon hamar kialakult az a retorikai, szerkezeti séma, amelynek köszönhetően „a rövid karcolatok felépítése a legtöbb esetben szinte teljesen megegyezik”.⁵ Az ismétlés, ami az ismerősség érzetét kelti a posztokat olvasók számára - mint még visszatérünk rá - nemcsak az írások retorikai struktúrájában játszik meghatározó szerepet. A szövegek viszonylag rövid és nagyjából azonos terjedelme épp annyit vállal, amennyit egy Facebook-poszt narratív adottságai elbírnak: kellően hosszúak ahhoz, hogy egy lekerekített történetet foglaljanak magukba, de kellően rövidek is ahhoz, hogy elolvasásuk ne váljék túl megterhelővé a közösségi portált böngészők számára. Nyáry ráadásul láthatóan pontosan tudja, hogy azért fontos a történeteket tartalmazó poszt esetében az első néhány mondat figyelemfelkeltő jellege, mivel a Facebook felületén a bejegyzésekből mindössze az első néhány sor látszik az oldal megtekintője számára. Épp ezért ahhoz, hogy az olvasó ne veszítse el az érdeklődését, Nyáry nagyon gyakran él a dolgok közepébe vágás, a sejtetés, a később tisztázandó homályos előreutalás populáris történetmondásra jellemző retorikai fogásaival. Az Örkeny szerelmi életét bemutató történet például így indul:

A 28 éves Örkeny István, a Magyar Királyi Honvédség egészségügyi tisztje eldöntötte, hogy megöli a 23 éves feleségét és annak szeretőjét. Felrohant a 32 éves Pálóczi-Horváth György lakására, ahol a férfi és Örkenyné Gönczi Flóra tartózkodott. „Most meghaltok!” – kiáltotta vészjóslóan, a pisztolytáskájához kapott, majd mindenre elszántan előrántott egy doboz mackósajtot.⁶

Az ehhez hasonló (bár ennyire azért ritkán poentírozó) kezdet után a szerző a szerelmi kalandok, párkapcsolati viszonyok keretei között igyekszik egy-egy életutat megrajzolni a kíváncsivá tett olvasó számára.

Az olvasó kíváncsiságának felkeltésében döntő szerepe van annak, hogy a Facebook mint a szövegek első közlésének médiuma olyan digitális (szöveg)tér, amelyben a közösségi kapcsolatok kiépítése, folyamatos fenntartása jelenti az oldal lényegét. Az egyszerre személyes és virtuális kapcsolatoknak ebben a hálózati struktúrájában különösen fontos, hogy mindenki „egyenlővé” válik, ami lehetővé teszi, hogy „a közösségi háló végtelenített hírfolyamában, a privát életesemények szüntelenül hömpölygő áradatában akár ismert személyek (például jó ideje elhunyt írók) is természetes szereplőkként lehessenek jelen – mintha csak saját ismerőseink lennének, akik mindenki máséhoz hasonlóan élnek a maguk nyilvános-virtuális életét”.⁷ Nem véletlen, hogy többen is – leghangsúlyosabban Margócsy István és Bíró-Balogh Tamás – a bulvárral hozzák összefüggésbe Nyáry tevékenységét, épp azért, mivel a pletykarovatok keltette olvasói

⁵ REICHERT, *i. m.*, 392.

⁶ NYÁRY, *Így szerettek ők 2.*, *i. m.*, 113.

⁷ REICHERT, *i. m.*, 391.

igények kielégítésére épülnek a szövegek, amikor az irodalomtörténetből jól ismert alkotók eddig ismeretlen titkainak leleplezését kínálják az olvasónak.

Az ilyen irányú ismereteknek a Facebookon történő megosztása a közösségi média működésének azt a hatásmechanizmusát aknázza ki, melynek közösségformáló erejére Császi Lajos hívja fel figyelmet, amikor általánosságban vizsgálja a média (nemcsak online változatának) működését: „a média ugyanazt a társadalmi feladatot látja el a modern világban, mint amit a folklór látott el a tradicionálisban: híreszteléseken, mendemondákon, pletykákon keresztül informál, szórakoztat és szabályoz, egyszóval értékrendet és közösséget teremt és tart fenn.”⁸ Nyáry történetei a pletyka azon típusához állnak közel, amelyet Sally Merry *információ-megosztónak* nevez: ez, ellentétben az *ítélkező* pletykával, nem foglal magában semmiféle értékelő jellegű megállapítást tárgyára vonatkozóan.⁹ A közösségi oldal médiafelületén még inkább érvényesül a pletykának az a Merry által hangsúlyozott közösségteremtő hatása, mely nemcsak azokkal kapcsol össze, akikre a pletyka irányul, hanem azokkal is, akikkel együttesen részesülünk az átadott ismeretekből és információkból, és aminek köszönhetően a pletyka elkerülhetetlenül egy, a kívülállóktól elkülönülő csoportra korlátozódik.¹⁰

Nyáry Facebook-történeteinek olvasásakor a befogadók nemcsak egyenként, hanem egy folyamatosan gyarapodó közösség részeként ismerkedhettek meg az írók magánéletének részleteivel, amelyben a csoportkohézió megmaradásának feltétele egy-egy újabb bejegyzés „közös” olvasása, illetve kommentekben történő átbeszélése volt. A titkokba való beavatódás rituális jellegét pedig csak fokozta, hogy Nyáry naponként nagyjából ugyanabban az időpontban, kora reggel tette közzé az újabb beszámolókat, ami az állandó ismétlésből fakadóan egyfajta elvárássá, „függőségge” is vált az érdeklődő vagy épp rajongó olvasók számára. A hozzászólók reakcióiból látható, hogy többük számára a reggeli tevékenységek elmaradhatatlan eseményévé, már-már rituális ünneppé vált egy-egy újabb történet elolvasása, majd kibeszélése a többiekkel. Találón fogalmazta meg egyikük azt, hogy miért is vált a kiszámíthatóságra épülő repetíció és a befogadás körülményeinek otthonosságot keltő azonossága a siker alapfeltételévé: „nagyon fontos az »adagolás« is. Krisztián kis szösszenetei még mindenkinek bele kell, hogy férjenek a reggeli napindításba a kávé mellett. Az az egy óras rádióműsor korabeli slágerekkel is bőven belefért a konyhai szöszmötöléssel eltöltött időbe. És mindkettő után az az érzésem volt, hogy jól is szórakoztam, de gazdagabb is lettem nem haszontalan információkkal. Úgy érzem, hogy az ilyesmi műfajoknak fontos része a rituálé, amelyhez kapcsolódnak.”¹¹

⁸ Császi Lajos, *A média rítusai*, Bp., Osiris, 2002, 110.

⁹ Sally MERRY, *Rethinking Gossip and Scandal = Reputation: Studies in the Voluntary Elicitation of Good Conduct*, ed. Daniel B. KLEIN, Ann Arbor, University of Michigan Press, 1997, 51.

¹⁰ *Uo.*, 52.

¹¹ <http://www.facebook.com/media/set/?set=a.165101444854.116423.614474854&type=3&l=90027a800c> (Gozsdu Elek) (Letöltés ideje: 2018. augusztus 16.)

A kultikus szemlélet szerepe az íróportrék alkotásában és befogadásában

Az írók szerelmi történeteinek közreadását Nyáry az első könyvének bevezetőjében az alábbi két célkitűzéssel indokolja:

Ha van a szórakoztatáson kívül céloom, akkor az az, hogy fedezzük fel újra és újra a történetekben szereplő szerzők műveit. [...] És még valami, amit szeretnék elérni: legyünk kíváncsiak, merjünk kételkedni! Az iskolában tanult szerzői életrajzok egy részét hosszú évtizedek, olykor évszázadok alatt csiszolta simává az oktatás. Íróink és költőink ezért papírmásé figuraként, élő szobrokként jelennek meg a tankönyvekben.¹²

Vagyis az alkotói életrajzok oktatás által közvetített, közismertté és kultikussá vált elemeknek felülírása épp azzal a szándékkal kapcsolható össze, amely a közösségi oldal és a pletyka hatásmechanizmusában közös elemként megmutatkozott, vagyis az idegennek tűnő, távolságtartással szemlélt egykori alkotók ismerőssé, sajátunkká tételére való törekvéssel.

Az olvasóktól elidegenített alkotókhöz való viszonyulásban a kultusz a szakrális tiszteletra épülő hódolatot teszi lehetővé, épp ezért Nyáry óhatatlanul ezeket a kultikus beidegződéseket igyekszik lebontani. Mint arra Kisantal Tamás figyelmeztet, a szerző törekvéseiben a „kultuszromboló attitűd mellett azonban egyértelműen megfigyelhető a kultuszépítő szándék is, éppen azzal, hogy nem mindennapi emberekként ábrázolja a művészeket”.¹³ Ilyen értelemben nem annyira a kultikus olvasás felszámolásáról (már amennyiben az egyáltalán lehetséges volna) van szó, hanem sokkal inkább a korábbi kultuszok újakra való cseréjéről.

Az irodalmi kultuszképződés szempontjából különösen sok tanulsággal szolgálhatnak a Nyáry-szövegek és az azokat kísérő olvasói reakciók. Egyrészt megfigyelhető bennük a kultuszok formálódásának az a kettős eredete, melyre Lakner Lajos hívja fel a figyelmet: „bár a kultusz a hivatásszerűen irodalommal vagy népneveléssel foglalkozók találmánya, s közülük kerülnek ki szervező-irányítói is, ugyanakkor nem feledkezhetünk meg arról, hogy naiv és kultikus olvasók hozzájárulása és igénye nélkül [...] e törekvések eredménytelenek lennének.”¹⁴ Nyáryra a Facebook-posztok közzétételekor olyan népnevelő-tanítóként tekintettek oldalának követői, aki az eddig téves vagy hiányos ismereteiket korrigálva, kiegészítve fogalmazza meg az írók életének rejtett igazságait. Külön érdekesség, hogy a posztokban az írókat övező rajongó attitűd magára a szerzőre is „ráíródik”, aminek köszönhetően néhányan már-már a szakrális

¹² NYÁRY, *Így szerettek ök, i. m.*, 8.

¹³ KISANTAL, *i. m.*, 1250.

¹⁴ LAKNER Lajos, *Irodalmi kultusz, történetiség, aktualitás: A kultusz kutatás útjain = Kultusz, mű, identitás*, szerk. KALLA Zsuzsa, TAKÁTS József, TVERDOTA György, Bp., Petőfi Irodalmi Múzeum, 2005, 18.

elragadtatottság hangján beszélnek róla.¹⁵ Az írókról, költőkről szóló portrékban leginkább abban lepleződik le a kultikus törekvés, hogy a szerző olyan, a korábbi elhallgatásokat, „hazugságokat” leleplező igazságként mutatja fel e történeteket, mely – a könyvének már idézett bevezetőjében hangsúlyozott kételkedéssel, kritikus hozzáállással ellentétben – a kétely nélküli elfogadásra számít. Margócsy Istvánnak az irodalmi kultuszokra vonatkozó megállapítása alapján e rövid írások „arra szolgálnak, hogy a kultusz központi feltételezését, az *igazságot* írják körül”, annak érdekében, hogy „az esetleges interpretációs variációkat mintegy kizárván, az *egy*, eredeti, »objektív« jelentéget biztosítsák és rögzítsék”.¹⁶

A kultikus szemlélet alapját képező egyértelmű igazság érvényessége azonban mind a szerzői stratégia, mind a befogadói elvárások tekintetében összetettebbnek mutatkozik. A könyvváltozatok előszavaiban Nyáry ugyan a történetek szakmai szempontból is igazolható igazságtartalmát hangsúlyozza (amit a kötetek végén olvasható szakirodalmi ajánlás is igyekszik alátámasztani), azonban több ízben is a mese műfajával hozza összefüggésbe azokat (más helyütt *igaz mese* megjelöléssel élve). A szaktudományos kutatás részéről ért kritikára, miszerint bonyolult, nehezen ellenőrizhető problémákból feltételezésekkel és leegyszerűsítésekkel konstruál élettörténeteket, egy beszélgetésben olyan választ ad, amely épp az írói fantázia általi fiktív alakítotttságot hangsúlyozza: „Én az adatok alapján leírom a szerintem legvalószínűbb verziót, mert én nem tudományos céllal és nem az akadémiai szférának írok.”¹⁷

Az a kettősség, mely az igazság letéteményeseként aposztrofált tudományosság – ami persze sokkal inkább a tudományt övező kultikus elgondolás leegyszerűsítő elképzelése semmint az irodalomtudomány öndefiníciója – és az életrajzok szépirodalmi mintákat követő fiktivitása közötti határhelyzetben jelöli ki a szövegek helyét, a befogadást is alapjaiban határozta meg (legalábbis a Facebook-kommentek tanulságai alapján). Egyrészt a Nyáry irányában megfogalmazott köszönetnyilvánítások között többször is megjelenik az a gondolat, hogy a posztok legnagyobb értéke az ismeretterjesztésre irányuló szándék. Másrészt azonban úgy tűnik, hogy az olvasók többsége számára a történetek befogadása inkább a szépirodalmi szövegek olvasásának mintáit követi: a hozzászólók rendre érzelmi reakcióikról számolnak be, amelyekben a meghatottságtól, a szomorúságon, a síráson át a felháborodásig számtalan emóció megjelenik.¹⁸

¹⁵ Például: „Krisztián! Ha csak a neved meglátom, már meghatódom, attól pedig, amit csinálsz, nem tudom szavakba foglalni! Ha megjelenik a könyved, a fellegekbe fogok járni, s az első között szeretnék lenni, akik megveszik. Te vagy az értelem, a türelem megtestesítője.” <http://www.facebook.com/media/set/?set=a.165101444854.116423.614474854&type=3&l=90027a800c> (Madách Imre) (Letöltés ideje: 2018. augusztus 16.)

¹⁶ MARGÓCSY István, *A Petőfi-kultusz határtalanságáról = Az irodalmi kultusz kutatás kézikönyve*, szerk. TAKÁTS József, Bp., Kijárat, 2003, 144. (kiemelés az eredetiben)

¹⁷ URFI Péter, „*Akkor Petőfi pedofil volt?*” – *Margócsy István és Nyáry Krisztián az írók magánéletéről*, Magyar Narancs, 2013. november 07. <http://magyarnarancs.hu/konyv/kolcsey-meleg-volt-nyary-krisztian-margocsy-istvan-87328> (Letöltés ideje: 2018. július 16.)

¹⁸ Csak néhány példa a sok-sok hozzászólás közül: „Gombóc lett a torkomban.” (Tóth Árpád); „...élete végéig keresi a felmentéseket Vajda számára, csak azért, mert ennyire és így hatottak rá a költő szavai.

Ráadásul elvárásait láthatóan a mesei vágyteljesítés határozza meg, ami abban mutatkozik meg, hogy a megszólalók legtöbbször egyrészt a boldog beteljesedésre épülő kapcsolatok megírását kérik/várják a szerzőtől (különösen egy-egy tragikus, pontosabban *tragikusként ábrázolt* eseményt követően), másrészt pedig a történeteket és különösen azok szereplőit morális szempontból ítélik meg. Így a befogadói elvárásokban továbbra is meghatározó marad az a kultikus szemléletre jellemző látásmód, amely a művészekről etikai szempontból olyan mintaértékű viselkedést és életvitelt vár el, melynek elbeszélése maga is példázatos történetté válhat. Roppant tanulságos végigolvasni például annak a Facebook-posztnak a kommentjeit, melyben a feleségét válogatott módon megalázó Kassák személye áll a középpontban: a hozzászólók egy része számára a költő/író tettei nyomán némileg megkérdőjeleződik az életmű egészének értéke is.¹⁹ Ebből a szempontból pedig még összetettebbé válik az a Nyáry szövegeinek hatásmechanizmusát vizsgáló, gyakran hangoztatott kérdés, hogy szerez-e újabb olvasókat az alkotóknak a róluk írt magánéleti portré. Még ha az írók életvitelét övező kifogások a legtöbb esetben nem is fordítják el az emberek nagy részét az életműtől, akkor is úgy tűnik, hogy a szerelmi kapcsolatokat bemutató „mesék” pótolják az olvasók többsége számára a szerzők műveinek megismerését.

Emlékezési formák az élettörténetekben

Annak megválaszolásához, hogy a Facebookon közzétett íróportrék miért voltak képesek ennyire gyorsan ilyen nagyfokú érdeklődést kiváltani, fontos szempontot jelenthet annak a vizsgálata is, hogy az írások a kollektív emlékezet működésének milyen formáit érvényesítik. Nyáry a 19. és a 20. század alkotóinak szerelmi és házastársi kapcsolatait dolgozza fel, azon belül pedig döntő többségében múlt századi történésekre fókuszál. Ha a jelen felőli emlékezéstől számított időbeli távolságot vesszük figyelembe, akkor a Jan Assmann-féle fogalmi kategóriákkal leírva azt mondhatjuk, hogy a történetek nagyjából három azonos számú csoportra oszthatók: egyik részük egyértelműen

Huh, a hideg kirázi!” (Vajda János); „Szomorúan köszönöm.” (Juhász Gyula) <http://www.facebook.com/media/set/?set=a.165101444854.116423.614474854&type=3&l=90027a800c> (Letöltés ideje: 2018. augusztus 16.) – Természetesen a kommentekben megfogalmazódó érzések valódisága nehezen szavatolható (már csak azért is, mert a közösségi oldal személyes jellegű megjegyzései mindig annak tudatában formálódnak, hogy azok a többiek számára közvetítenek rólunk valamilyen képet). A szavahihetőség problémája ellenére azért beszédesek ezek a megjegyzések, mert, még ha csak közhelyként tekintünk is rájuk, az biztos állítható, hogy a kulturális ismeretterjesztő szövegek befogadását nem kísérik ilyen jellegű megjegyzések.

¹⁹ „Ha nem haragszol nem osztanám meg. [É]vek óta készülök, hogy elolvassam az *Egy ember életét*, de asszem még egy darabig nem fogom.” Egy másik vélemény: „Ezek után, hogy tekintsek a nagyon progresszív Má-ra? Utálom, mint a szart... Az intellektus, ha nem párosul érzelmi intelligenciával, amint látható, rosszabb, mint a szimpla primitívség.” <http://www.facebook.com/media/set/?set=a.165101444854.116423.614474854&type=3&l=90027a800c> (Kassák Lajos) (Letöltés ideje: 2018. augusztus 16.)

a kommunikatív, a másik pedig a kulturális emlékezet körébe sorolható, míg egy harmadik csoportot épp a kettő határán álló eldöntetlenség jellemez (ez a 80–100 évvel ezelőtti generációnak, vagyis tágabban értelmezve a Nyugat első nemzedékeihez tartozó időszerzők alkotóinak történeteit jelenti).²⁰ Másrészt viszont, az időbeli különbségtől függetlenül jellemző az, hogy egy-egy lezárult alkotói életműnek azonnal megkezdődik a kulturális emlékezetbe való „bevonódása”, elsősorban az irodalomtörténet, az oktatás, a muzeológia vagy épp a regionális kultuszok által. Nem véletlen, hogy Nyáry a legtöbb nyilatkozatában hangsúlyozza azt, hogy az oktatás által elhallgatott események közlésével a kultikussá merevedett biográfiák mítoszait igyekszik felszámolni: vagyis tulajdonképpen a kulturális emlékezet által rögzített normatív diskurzusokat igyekszik újraírni.

Ebből a szempontból újfent döntő jelentőségűnek tekinthető, hogy kihasználva a közösségi oldal nyújtotta kommunikációs lehetőségeket, a Facebookon tette először közzé írásait. A többirányú kommunikációt, vagyis a hozzászólást, vitát, információkiegészítést lehetővé tevő oldal segítségével Nyáry mintegy megpróbálja visszahelyezni a kulturális emlékezet közegéből a kommunikatív emlékezet szférájába az egykori történéseket. A kommentekben zajló interakció – melyben a reakciók mellett kiegészítések, pontosítások is szerepelnek, és melynek maga a szerző is részese – a kommunikatív emlékezetből való részesülés assmanni leírásának jellemzőit hordozza: „A csoport tagjai egyenlően részesednek a kommunikatív emlékezetből. Egyesek ugyan többet, mások kevesebbet tudnak, és az idős emlékezetek régebbre nyúlnak a fiatalokénál, az informális hagyománynak azonban nincsenek specialistái, sem szakértői, még ha némelyek többre és jobban emlékeznek is másoknál.”²¹ A kétféle emlékezet közti átjáráshoz kapcsolódik Nyárynak az a folyamatosan fenntartott szerzői önreprezentációja is, amely egy sajátos, átmeneti határpozícióban jeleníti meg önmagát. Egyfelől a kulturális emlékezet alapítóinak, hordozóinak köréhez kötődve jelenik meg, amennyiben egykori irodalomtörténészként, „szakértőként” ismeri és beszél a tudományos nyelvet, másfelől ebből a diszkurzív rendből kilépő outsiderként úgy jelenhet meg, mint aki a másként való kommunikációt hangsúlyozva elmondhatja magáról: „kinyitottam egy ajtót az arisztokratikus tudományosság falán, melyen át most jóval többen beláthatnak, mint korábban.”²²

A különböző emlékezési formákkal való játék szempontjából még a könyvformátumban való megjelentetés kérdésére érdemes végezetül röviden kitérnünk. A Facebook-kommentek sorában viszonylag korán megjelenik az a gondolat, elvárás az olvasók részéről, hogy a történetek egy könyvben összegyűjtve is napvilágot lássanak. Ez alapján úgy tűnik, hogy kulturális szempontból azok számára is kevésnek tűnik a közösségi oldalon való publikálás, akik maguk is itt váltak részeseivé a történetek befogadásának. E vélemények szerint a valódi, értékkel teli kultúra hordozója és közvetítője

²⁰ Vö. Jan ASSMANN, *A kulturális emlékezet: Írás, emlékezés és politikai identitás a kora újkor magaskultúráiban*, ford. HIDAS Zoltán, Bp., Atlantisz, 1999, 49–65.

²¹ *Uo.*, 54.

²² NYÁRY, *Így szerettek ők 2.*, i. m., 8.

csakis a könyv lehet. És bár az eladott példányok magas száma látszólag igazolhatná e feltételezést, nem véletlen, hogy a köteteket bíráló recenziók a könyvek kapcsán inkább csalódottságuknak adnak hangot, izgalmasabbnak, innovatívabbnak érezvén a Facebookon közzétett variánsokat.²³ Bár a könyv igyekszik átmenteni a maga közegébe a Facebookon és általában az online térben való befogadás mediális sajátosságait,²⁴ a közösségi kommunikációból eredő komplexitásnak vagy a kulturális és a kommunikatív emlékezet egyidejű játékba hozásának a hiánya miatt épp az vész el belőle, ami ennek a kísérletnek a legizgalmasabb és vélhetően a sikert is leginkább megalapozó részét jelentette.

Mindent összevetve elmondható, hogy Nyáry Krisztián története szép lassan kezd ugyanolyan érdekfeszítővé válni, mint a hőseié. Az utóbbi évekhez kötődő írói vállalkozása, majd az ebből kinövő brand és a fokozatosan köré kiépülő kultusz annak a bizonyítéka, hogy az online felület által kínált mediális adottságok jó érzékkel és tudatossággal való kiaknázása, illetve a célközönség számára jól megválasztott kulturális termék felkínálása együttesen képes széles tömegek megszólítására, miközben az is világossá vált, hogy az írói teljesítményt, a (népszerű) kultúra autentikus közvetítését egyelőre úgy tűnik, hogy a befogadók többsége számára még mindig a könyv mint hordozó jelenti.

NORBERT BARANYAI

Aspects of Mediating Culture in Krisztián Nyáry's Portraits of Writers

The paper analyzes Krisztián Nyáry's popular Facebook posts and volumes (*This is the way they loved, Part One; Part Two*) depicting the love life of Hungarian writers and poets. I explore how the short texts dealing with the love adventures of authors are defined by memory, which, in turn, is formed by cultic interpretation (with special focus on the Facebook posts). On the other hand, the popularity of posts is interpreted by describing the function of gossip and by Jan Assman's theory of communicative and cultural memory. The two formats of publishing the texts is compared, though only tangentially, with the aim of discovering the way the reception of texts change in relation to the different medial contexts.

²³ REICHERT, *i. m.*, 392; KISANTAL, *i. m.*, 1250.

²⁴ A könyv az eredeti posztok szövegét közli újra, néhány esetben kiegészítve azokat korábban csak a kommentekben megjelent részletekkel, illetve az adott szerzőtől vett idézetekkel. Leginkább a kötetek szerkezete igyekszik imitálni az online verzió kínálta olvasási kódokat: a szövegek nem követnek kronológiát (sem az eredeti megjelenést, sem a tárgyként választott történetek időrendjét tekintve), nem alkotnak tematikusan összefüggő csoportokat, ami így esetleges, véletlenszerű logikát sejtet az elrendezésben. Ráadásul néhány alkotó több történetben is szerepel: szerelmi életük a több fejezeten átívelő magánéleti fragmentumok sorából épül fel. Ennek köszönhetően az online szövegtér hipertextuális sajátosságait idézi az, hogy egyrészt – mivel nem érvényesül lineáris olvasást igénylő célelvűség benne – akármelyik történetet fellapozhatjuk a kötetben, másrészt a szerzők élettörténetének különböző szövegekbe való „szétírása” linkszerű kapcsolódásokat tesz lehetővé az egyes részek között.